

II 627.545

100

X

Д-р ЄВГЕН ГРИЦАК

ВЕЛИКИЙ ПЕДАГОГ і ГРОМАДЯНИН

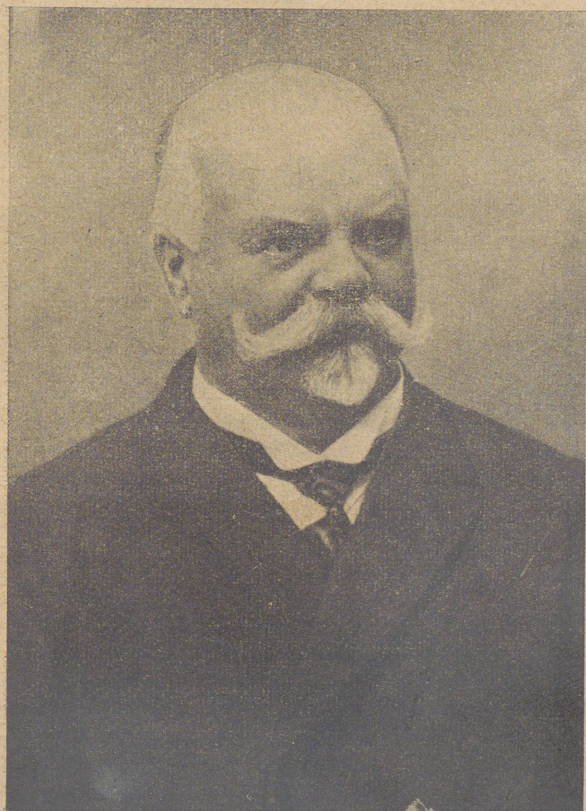
У 25-РІЧЧЯ СМЕРТИ ГРИГОРІЯ ЦЕГЛИНСЬКОГО

ЛЬВІВ 1938.

Накладом Філії Т-ва „Учительська Громада” в Перемишлі

Відбитка з журналу „Українська Школа”, органу Т-ва вчителів середніх і вищих шкіл „Учительська Громада” у Львові під редакцією Гр. Микитея. Річник 1938, кн. ч. 1—6.

З друкарні Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, вул. Чарнецького ч. 26.

ГРИГОРІЙ ЦЕГЛИНСЬКИЙ
1853 — 1912

II-624.545

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001015597432

Багато було в нас видатних учителів та виховників і в давніх і в новіших часах, але дуже мало збереглося їх у пам'яті пізніших поколінь і дуже мало про них написано, або майже нічого. Нема в нас ще й досі історії галицько-українського, чи загально-українського шкільництва й виховництва, нема в нас досі вичерпних біографій визначних учителів та виховників. Наше старше громадянство пам'ятає ще світлі постаті передвоєнних великих педагогів В. Ільницького, Е. Харкевича, Ю. Целевича, Д. Гладилевича, О. Борковського, С. Недільського, П. й І. Огоновських, о. М. Соневицького (з Бережан), І. Кокорудза, С. Громницького, С. Зарицького, Ю. Левицького, О. Авдикевича, М. Примівни й і., але молодші вже нічого про них не знають. Ширші некрольоги в гімназійних звітах і професійно-педагогічних часописах та короткі посмертні згадки в щоденниках — ось це все, з чого користатиме майбутній історик української школи та педагогіки. Навіть Українська Загальна Енциклопедія, що до певного ступня повинна заступати нам біографічний словник українських педагогів, повелась із цією справою дуже недбало й збула їх здебільша мовчанкою.

Директор Григорій Цеглинський (*1853 †1912) належить до найвизначніших галицьких педагогів кінця ХІХ. й початку ХХ. віку. Він живе ще у вдячній пам'яті нашого старшого громадянства, головню Перемищини, а найбільш пам'ятають його цілі генерації його вихованків, учнів перемиської гімназії 1889—1907. рр. Але сучасне молодше покоління знає вже про нього дуже мало, або й нічого.

І тому саме тепер, у 25-річчя смерті, годиться пригадати нашому громадянству, а в першу чергу нашому вчителю, зорганізованому в своєму професійному Т-ві „Учительська Громада”, цю світлу постать учителя-виховника, зразкового громадянина й політика та письменника, першого видатного галицько-українського драматурга.

¹⁾ Коротку інформаційну статейку, згадку про життя і значіння славного й незабутнього перемиського директора Г. Ц. помістив я в журналі „Життя і Знання“ ч. Х. ст. 288 п. н. „Пам'яті великого виховника і громадянина“. Тут подаю ширший і докладніший нарис, опертий на всіх, доступних мені матеріялах.

Життєпис Г. Цеглинського.

Біографія Г. Цеглинського проста й скромна, нема в ній ані великих подій і пригод, нема сензаційних, чи зворушливих моментів. Чи справді нема? Може й були, але не виявив їх ані він, ані люди з найближчого його довкілля, тому його життєпис простенький і неприкрашений¹⁾. У його житті переважає тиха й скромна праця, спершу солідного та обовязкового рядовика, виховника й громадянина, потім провідника й організатора виховно-шкільного діла та чільного громадянського й політичного діяча, але такого, що ніколи себе не вивищував і не бажав, щоб інші його вивищували, провідника, що зберіг надалі свою скромність та людяність.

Григорій Цеглинський народився 9. березня 1853. в Калуші, як син міського службовика²⁾). Спершу вчився в рідному місті, а коли в 1863. р. вмер йому батько — і мати опинилася сама з дітьми-сиротами, його найстарший брат Семен залишив гімназію і став народнім учителем, допомагав рідні та й Григорієві в гімназійних студіях. І в 1866. р. пішов він учитися до гімназії в Коломиї, де виховувався в бурсі Т. Білоуса. В Коломиї скінчив Григорій нижчі класи, а потім пішов до Станиславова, тут учився в вищих класах гімназії і в 1874. р. склав з гарним успіхом іспит зрілості. На університетські студії пішов до Відня, де студіював клясичну фільологію під проводом професорів Гартля й Шенкля, а крім цього слухав теж викладів словянської фільології професора Мікльосіча. Тут теж був діяльним членом студентського товариства „Січ”.

Закінчивши з дуже добрим успіхом університетські студії, став у 1879. р. учителем української академічної гімназії у Львові і тут почав свою педагогічну й громадянську діяльність. А мав він у цій гімназії як товаришів по службі визначних педагогів, учених і діячів, що могли на нього благородно впливати і служити йому зразком, як ось Ол. Борковський, Дамян Гладилевич, Анатоль Вахнянин, Ко-

¹⁾ Деякі цікаві подробиці з його життя передав проф. Омелян Огоновський у своїй „Історії літератури рускої“ (II, 2, стор. 883—885), н. пр. з часів його першого навчання в Калуші, після смерті батька й науки в коломийській і станиславівській гімназії.

²⁾ Найширшу й найдокладнішу біографію Г. Цеглинського подав проф. Омелян Огоновський у своїм творі „Історія літератури рускої“. Часть II, 2. вѣддѣль. Львовъ 1889, стр. 882—889. Він теж подав огляд його літературної діяльності там саме стр. 889—908. Біографію Г. Цеглинського з твору О. Огоновського повторив у скороченні проф. Д. Коренець, що подав теж нарис його цілої діяльності, а головню педагогічної у статті „Памяті Григорія Цеглинського“ у журналі „Наша Школа“ Р. IV. кн. VI. з 1912 р. стр. 2—11. Інші праці й статті цитую окремо.

стянтин Луцаківський, Петро Скобельський, Петро й Ілярій Огоновські, Юліян Целевич (перший голова Наукового Т-ва ім. Шевченка), Ю. Романчук і недавно померлий Сидір Громницький¹). У 1881. р. оженився з Софією Вацківною, донькою священника з Підгайчик, золочівського повіту. В львівській гімназії учив Г. Цеглинський дуже добре й гарно виховував молодь, що дуже його любила, а що мав велике фахове й загальне знання, то хоч був він молодий учитель, одержував від тодішньої Краєвої Шкільної Ради доручення писати рецензії на шкільні підручники, а також сам їх складав і деякі з них, як н. пр. Вправи Грецькі довго вживано в гімназіях²).

Поза гімназією працював від 1882. до 1888. р. разом із Дамянном Гладилевичем, знаменитим адміністратором „Діла”, як референт та організатор українського народного театру, що його власником було тоді Т-во „Руська Бесіда”, і цій справі посвятився з молодечим запалом. Він бачив тодішній невисокий ще рівень нашого театру, бачив велику недостачу оригінальних пєс, тому вміло кермував усім, а зокрема працював над добором відповідного театрального репертуару і сам став писати сценічні твори, вибираючи нові оригінальні теми й послуговуючись часто гумором та сатирою, бо писав головним чином комедії. А любив він і вмів писати, писав цікаво й приступно, був добрим публіцистом і популяризатором, поміщував у тодішніх журналах і часописах свої оповідання³), розвідки⁴) та статті⁵). Найбільше працював у „Зорі”, що була до 1898. р. найкращим нашим літературно-науковим журналом, а в р. 1887/1888 сам редагував її. Співробітничав теж

¹) Олексій Ярема: Великий педагог (Памяти першого директора Григорія Цеглинського) у „Звідомленні Виділу „Кружка Родичів“ при Державній Гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шк. рік 1935—36 з Альманахом п. н. „З юних днів, днів весни“ з нагоди 40-ліття першої матури. Перемишль 1936, стр. 65.

²) Проф. Северин Зарицький: Некрольог. Директор Григорій Цеглинський. — Звіт Дирекції ц. к. гімназії з руською викладовою мовою в Перемишлі за шкільний рік 1912/1913. Перемишль 1913, стр. 2.

³) Новеля „Дві пари“ й оповідання „Сини“, „На білки“ і Різвяні образки. Гл. Ом. Огоновського, тамже, стр. 906—907.

⁴) У Звіті академічної гімназії у Львові за шк. рік 1879/80 латинська розвідка „Де Гіппонакте Ефезію ямбографо“, — в „Правді“ за 1880 р. „Шевченко і його сучасна критика“. Тамже стр. 887, 907.

⁵) Літературні: „Отець і син“ (про Маркіяна й Володимира Шашкевичів) у „Зорі“ 1887 і некрольог О. Ю. Гординського-Федьвоча. Тамже стр. 907. Галицький бібліограф цитує ще дві його статті, підписані криптонімами, але авторство Ц-го непевне. Пор. И. Ем. Левицькій: Галицко-русская библиография XIX-го столѣтія. Львовъ, 1895, стр. 341, 370, 371.

у „Ділі” і в гумористичних журналах „Зеркало” й „Нове Зеркало”.

В Перемишлі. Громадянська діяльність Г. Цеглинського.

В 1888. р. переноситься Г. Цеглинський до Перемишля на посаду управителя рівнорядних українських відділів при польській гімназії, з яких у 1895. р. повстала самостійна українська гімназія, і тоді стає він директором цієї другої з черги найстаршої української середньої школи в Галичині. І тут саме засяяв у цілій величі педагогічний хист Г. Цеглинського і з Перемишлем звязана його головна діяльність як педагога й громадянина, а вчасі теж як письменника¹). Тут, як керманіч українських паралельок, а потім директор самостійної гімназії, міг він уповні реалізувати своєї пляни й програми шкільно-виховної праці, виявити своє педагогічне „вірую” й переводити його у практиці. Тут він уже зразу, з самого початку своєї праці, виявив себе щирим батьком та опікуном молоді, що розумів її, жалів і бажав допомогти їй під матеріальним та виховним оглядом і дати їй велике знання та ідейний світогляд із цією шляхетною метою, щоб наш нарід мав освічених, обовязкових і творчих громадян.

Але цей ідеальний директор не замикається у вузьких мурах школи²), бо по своїй вдачі був він суспільником, любив дуже громадянське й товариське життя. Нераз висловлював він свою думку, що школа це тільки одна клітина культурно-суспільного життя, що добрий виховник повинен і мусить працювати серед громадянства, щоб добре розуміти потреби й недостачі рідної нації, щоб у цьому альтруїстично-суспільному дусі виховати теж повірену собі молодь³).

Свою громадянську діяльність почав він від оснування Бурси ім. св. о. Миколая (1888. р.), яку потім при допомозі діяльних, перемиських громадян, головно адвоката

¹) Проф. С. Зарицький, що довгі роки, а саме від 1891. р. працював під кермою Цеглинського, висловив свою думку (тамже, стр. 3), що в Перемишлі почалася „друга, найкрасша часть в житю Покійника“. Тут написав він 3 драматичні твори: Врожбит, Торговля жемчугами, Кара совісти. Від 1898. р. давав він свої праці до „Літ.-Наукового Вістника“, а друкував теж свої статті в часописі перемиської нар. організації „Перемиський Вістник“. Пор. Д. Коренець, тамже, стр. 4.

²) Олексій Ярема: тамже стр. 68 „..... не мвів замкнутися в окремому світі параграфів і урядових актів“.

³) Ол. Ярема: тамже стр. 68, каже: „Йому не було байдуже життя молоді й громадян. Брав чорне життя, яке воно є, і виконував попри урядову, теж громадянську, хочби дрібну, але реальну працю. А те все робив тому, що силу народу покладав в освіті, характері, моральності й доброму вихованні“.

д-ра Т. Кормоша й судді Л. Шеховича та кількох крилошан перемиської Капітули¹⁾ поширив, а в 1904. р. подбав про вибудування під фірмою цього самого товариства великого дому Українського Гімназійного Інституту для синів заможніших батьків²⁾). Водночас приймає він діяльну участь у працях Т-ва „Український Дівочий Інститут“, стає там референтом шкільних справ, організує виділову школу Інституту й доводить у 1903. р. до оснування першої української середньої школи для дівчат у Галичині, т. зв. Лицею, при чому сам пише всякі прохання до різних влад³⁾).

Це була б посередня праця, громадянсько-шкільна. Та вона не вдоволила ширших плянів Г. Цеглинського, бо він знав, що для культурного піднесення народу потрібна всебічна праця. Тому він бере участь у діяльності багатозаслуженого в історії українського Перемишля Брацтва ім. св. Миколая, що перед війною дуже успішно працювало і гуртувало в своїх рядах духовенство й світську інтелігенцію та міщанство⁴⁾. Працює теж як діяльний член і виділовий перемиської Філії Просвіти, а далі береться до оснування фінансових і кооперативно-економічних установ Перемишля, а саме: „Віри“ (1894), „Української Щадниці“ (1906) і Народнього Дому⁵⁾. Скрізь виявляє він свою ініціативу, належить до активних діячів, подає нові проекти й дбає про їх здійснення, або помагає в плянах Т. Кормоша, а не жаліє теж і матеріальних пожертв. Тому справедливо називає його С. Зарицький організатором і провідником тодішньої української громади в Перемишлі⁶⁾).

Вкінці береться теж за політичну діяльність, потім стає основником і членом Української Національно-Демократичної Партії, обіжджає повіт і виступає на вічах і зборах як організатор та референт різних справ, а з нього добрий промовець⁶⁾); що не запалом і патосом, не пустою фразеологією зеднує собі слухачів, але річевістю промов і логічністю висновків. Він не був вічевим бесідником для хвилинного ефекту, а поважним референтом, що так дуже

¹⁾ Між членами-основниками Бурси ім. св. Миколая зазначено крім єпископа К. Чеховича ось цих крилошан: о. М. Мрица, о. М. Подолинського й о. І. Стрийського. Звідомлення Виділу Кружка Родичів за шк. рік 1935/36, стр. 192—193.

²⁾ Про це згадує ширше дир. Д. Коренець у своїй цікавій книжечці: „Д-р Теофіл Кормош. Начерк його життя і праці“. Перемишль 1935, стр. 9—11.

³⁾ Д. Коренець: Д-р Теофіл Кормош... стр. 13 і Памяти Григорія Цеглинського (як вище) стр. 4.

⁴⁾ Про працю цього Брацтва пише Д. Коренець: Д-р Теофіл Кормош... стр. 13—14.

⁵⁾ Некрольоґ, стр. 3.

⁶⁾ Проф. С. Зарицький називає його навіть мистцем слова. Там же стр. 4.

визначався потім на парламентарній арені. В 1907. і в 1911. р. р. стає послом до віденського парламенту як представник Перемиської Землі і тут відразу займає одне з передових місць. Бо відзначився тут солідністю, тактовністю та ідейною працею в користь народу. Виступає теж зі своїми промовама як член австрійської Делегації і тут теж зеднує собі признання своїх і чужих¹⁾.

Г. Цеглинський як директор і виховник.

А все таки найбільш заслужився Г. Цеглинський для українського шкільництва, як директор перемиської гімназії, як виховник численних кадр нашої молоді²⁾.

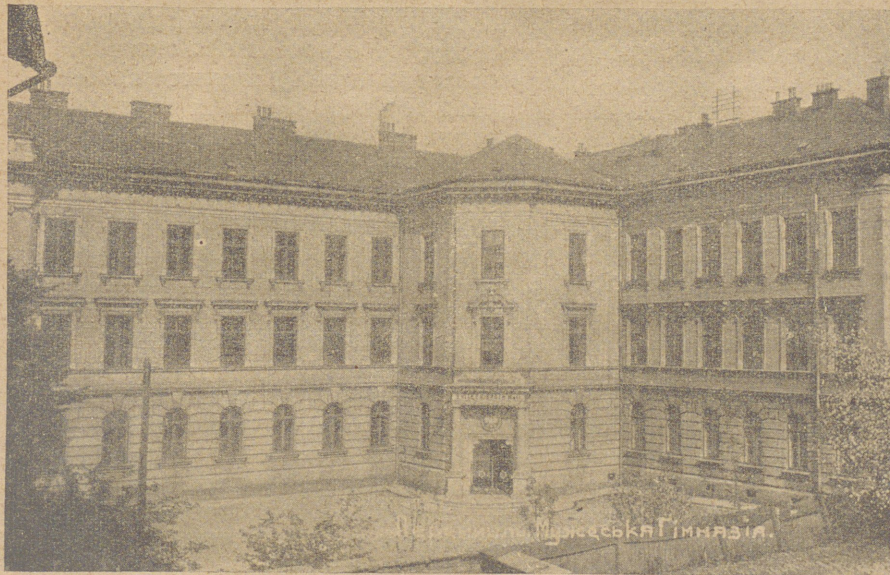
¹⁾ С. Зарицький, тамже, стр. 4.

²⁾ Біографи, чи радше автори некрологів та окремих статтів про дир. Цеглинського, на різний лад звеличують його заслуги, висуваючи по черзі всякі ділянки його діяльності і нема між ними згоди, що треба покласти на першому місці. І так: професор Д. Коренець, що писав безпосередньо після його смерті, так його характеризує: „Педагог, автор шкільних підручників, письменник, редактор, драматург, громадський діяч і політик, а у всім і в кожній роботі чоловік понад пересічну міру“. (Памяти Григорія Цеглинського, стр. 2). Проф. С. Зарицький, що писав некролог у травні 1913. р., висловлюється про нього цими словами: „Перворядний руский парламентарист, Посол до Ради Державної у Відні і австрійської Делегації, емеритований перший Директор рускої гімназії та, щирий вельми заслужений в рускій перемиській суспільности громадянин“ (тамже, стр. 1).

Відомий критик М. Євшан у статті, що її далі цитую, на першому місці ставить його письменські заслуги й каже: „...вони чи не найбільше тривкі, чи не важніші й більші навіть як педагогічні, а відтак громадські як парламентарного посла“ (стр. 338.). Подібно думає теж і сучасний критик та історик літератури д-р Михайло Рудницький, що називає Г. Цеглинського енергійним педагогом та організатором, одним з кращих наших парламентаристів та народніх діячів, але до цього додає: „За чверть століття від смерті Григорія Цеглинського його імя вже найтісніше звязане не з його громадською працею, а літературною“ („Діло“ ч. 235. з 24. жовтня 1937. стр. 9).

Зате два інші педагоги, що їх думки хочу навести, ставлять на першому місці педагогічну діяльність Гр. Цеглинського. Дир. О. Ярема, що написав свою статтю-спомин перед 1927. р., характеризує його коротко, але ясно й ядерно: „педагог, письменник, громадянин, економіст, політик і член преріжних інституцій“ (тамже, стр. 68). В останніх часах, уже з історичної перспективи, оцінює теперішній директор перемиської гімназії С. Шах у таких висловах дир. Гр. Цеглинського: „...один з найвизначніших українських педагогів XIX ст., справжній організатор перемиської гімназії, а при тім автор шкільних підручників, літературний критик і редактор, письменник, автор голосних свого часу комедій для репертуару галицького театру, організатор Перемищини, двократний посол до австрійського парламенту, просвітянський діяч при Головнім Виділі „Просвіти“ у Львові і при Філії в Перемишлі, член-основник Т-ва „Учит. Громада“ у Львові“. Степан Шах: У 40-ліття першого іспиту зрілости в Дер-

Чесність та правдомовність, обовязковість і працьовитість, це були основні його вимоги від шкільної молоді. Не розпещувати молодь, а гартувати її безупинними трудами шляхом науки і праці¹⁾ до твердої школи життя, це було гасло його педагогічної діяльності. Пошана авторитету виховників і старших²⁾, праця, щоб здобути собі знання й життєвий сприт, виплекання характерности та ідейности, це зміст його педагогічних принципів. Від своїх учнів вимагав дир. Г. Цеглинський безоглядної правди і ні-

Будинок української державної гімназії в Перемишлі.

чим так не гидував, як брехливістю та безхарактерністю. І учні розуміли його, мали до нього довіря, бо знали його золоте серце, не таїли перед ним нічого, навіть своїх провин і хоч боялися, але шанували й любили його, знаючи, що він не бажає для них самої кари, а тільки хоче їх поправити й вивести на добрих людей і громадян.

Як директор і професор був він суворий для молоді, але одночасно безмежно її любив і був теж безоглядно справедливий. Учнів карав за провини, не потурав різким її витівкам, але ніколи не хотів їх нищити, не любив теж

жавній Гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі. Звідомлення Виділу Кружка Родичів за рік 1935/36, стр. 80—81.

¹⁾ О. Ярема: тамже, стр. 65.

²⁾ Тамже, стр. 68.

виключати учнів із свого заведення³⁾). Ненавидів лукавство й лизунство, а ще більше донощицтво і вимагав від учнів щирости й отвертости, що є запорукою характерности пізнішої людини⁴⁾).

Любив дуже шкільне життя й рух, забави й живість дівтори й молоді і часто повторяв, що шкільний рух це стихія, що в ній він найкраще відчувається⁵⁾). У своїй гімназії був він не сухим формалістом та шкільним урядовцем, не теоретиком педагогічним, що нераз нахапається гарних фраз про виховання з творів учених, що ніколи не вчили й не виховували, а виховником-практиком, що сам творить виховне діло й власну систему, на основі своїх спостережень та міркувань і любить ужити нераз і крутих засобів, як уважатиме це за доцільне й успішне. Новітніх педагогів може нераз прикро вражатиме в оповіданнях сучасників і учнів Г. Цеглинського те, що він уживав і тілесної кари супроти учнів і картав їх дуже досадно⁶⁾). Але це були інші часи й інші засоби, а по друге: наслідки цього не були погані й шкідливі. Його професори й учні оповідають, що він приковував учнів своїм оком і оком наказував, бо вдача його була тверда й непохитна, бо була це велика індивідуальність. Тому теж мав великий вплив на учнів, що його слухали й любили¹⁾).

Найвищим педагогічним законом було в нього те, що нема, за малими винятками, непоправних учнів, що кожне молоде деревце, кожного молодого „урвителя” чи провинника можна наломити, поправити й виплекати, якщо вжити відповідних засобів, якщо зрозуміти його спонуки й пориви, якщо виховник зуміє заглянути в його душу й відповідно покерувати нею. Тому теж і горнулися до нього всякі „волоцюги”²⁾ й непоправні грішники, повикидувані з різних гімназій, а він їх усіх приймав, як добрий батько, що хоче поправи своїх „блудних синів”. Не приймав їх зразу, був на вид сердитий і грізний, лютий і неприступний, але в дійсності бажав таких брикливих юнаків довести до розкаяння й постанови вчитися й добре поводитися. І тоді приймав їх умовно, мав їх завжди на оці, нераз їх кликав на розмову, або грозив терпким словом, чи навіть „чорною кавою” (биттям), а тих, що поправлялися, підтримував на

³⁾ Д. Коренець: Памяти Гр. Цеглинського, стр. 7.

⁴⁾ О. Ярема: тамже, стр. 68.

⁵⁾ Д. Коренець: Памяти Гр. Цеглинського, стр. 5. О. Ярема: тамже, стр. 66 і 68.

⁶⁾ о. Михайло Дуркот: „З юних днів, днів весни”. Звідомлення Виділу Кр. Родичів за шк. рік 1935/36, стр. 103 і 109.

¹⁾ Д. Коренець: Памяти Гр. Цеглинського, стр. 6.

²⁾ Проф. О. Ярема називає їх жартівливо емігрантами. Тамже, стр. 67.

дусі та похвалою й заохотою вливав у їх серця бадьорість і віру в перемогу³⁾). І справді, здебільш довершував чудес, бо цих „пропащих юнаків” виводив на добрий шлях і робив з них чесних людей та ідейних громадян⁴⁾).

Хоч карав учнів за їх промахи й провини, але завжди брав на увагу злагіднюючі обставини, поки визначив кару, завжди його бажанням було, щоб карою поправити, а не мститися й знущатися над слабим. Знав теж дуже докладно родинні й матеріальні обставини учнів і те все розглядав, коли приходилося оцінювати учнів, або карати. Убогих добрих учнів підпомагав матеріально, давав їм лекції, поміщував у бурсах і все мав на увазі те, щоб вони виробляли в себе здатність давати собі раду в житті, щоб привикали працювати на своє утримання⁵⁾). Цінив і любив добрих учнів, але жалів та щиро опікувався слабими.

Тому теж дуже болів душевно над прикрими випадками в гімназії, над проявами заломання молоді, коли на пр. в 1904. р. один учень посягнув на життя одного професора і сам собі смерть заподіяв¹⁾). Тоді попав неначе у зневіру й почав сумніватися, чи добрий є напрям його виховної праці, але це тривало тільки короткий час. Своєї провідної дороги не змінював і далі вів молодь до вершин людських ідеалів, щоб — як висловлюються його співробітники — вона вміла творити добро²⁾). А як дуже радів, коли бачив, що розвивається успішно його діло, що молоде бачить у ньому доброго батька й розумного керманича, а в його школі величну святиню науки³⁾). Тоді набирав нової віри в успіх своєї праці, тоді повторював свої улюблені слова: „Варто трудитися для молоді”, вони були неначе синтезою його педагогічної діяльності.

Додам ще до цього один факт, а саме його національно-шкільний експеримент: він приймав до гімназії багатьох учнів жидів, ставився до них прихильно й розмірковував собі, що з них стануть інтелігенти, прихильні для нашого народу й української культури. Чи були його мір-

³⁾ О. Ярема: тамже, стор. 65—66.

⁴⁾ Д. Коренець: Памяти Гр. Цеглинського, стор. 8—9; О. Ярема: тамже, стор. 67.

⁵⁾ О. Ярема: тамже, стор. 66; Д. Коренець: Памяти Гр. Цеглинського, стор. 10.

¹⁾ Д. Коренець: Памяти Гр. Цеглинського, стор. 6.

²⁾ О. Ярема: тамже, стор. 66.

³⁾ Проф. С. Зарицький з захопленням висловлюється, що „праця в перших починах заснована гімназії, єї гарний розцвіт та кольоральний зріст в початках ХХ. століття се-ж безперечно виключне діло Григорія Цеглинського“. Тамже, стор. 3.

кування слухні і чи виправдала їх дійсність, не хочу тут про це говорити. Скажу тільки загально, що ні⁴⁾.

А як учив він, як директорував? Учив з посвятою й любовю до молоді своїх предметів (латини й греки, української мови та пропедевтики філософії) вкладав у шкільне навчання багато знання, бо був людиною всебічно освіченою, знав вичерпно класичну філологію,

Пам'яткова таблиця з портретом дир. Гр. Цеглинського, вмурована 13. лютого 1913. р. у східній клітці гімназ. будинку (між партером і I. поверхом), заходами вдячних учнів, Учит. Збору і перемиського громадянства. — Плякету виконали б. учитель рисунків перем. гімназії С. Якубовський і різьбар Маєрський.

німецьку й українську літературу та філософію⁵⁾, викладав і поясняв учням ясно й зрозуміло, бо знав психіку молоді й умів добирати способів, щоб слова його доходили до розуму й серця дітей і молоді. Знав теж добре українську літературну мову і при перекладах латинських

⁴⁾ Про жидів-матуристів і чому вчилися в перемиській українській гімназії жида, згадує коротко дир. С. Шах, тамже, стор. 96.

⁵⁾ О. Ярема, тамже, 65, Д. Коренець: Памяти Григорія Цеглинського, стор. 10—11.

і грецьких творів вимагав зразкової мови від учнів і вчителів⁶⁾.

Від своїх учителів вимагав великої праці, любив порядок і точність, мав опінію суворого шефа, але нікому не шкодив і ставився до всіх членів Учит. Збору прихильно й по товариськи, а молодих учителів підготовляв дуже гарно до їх звання. Цікаве й гідне признание, що дир. Г. Цеглинський вимагав від професорів теж громадянської праці і заохочував їх, щоб належали до наших товариств і працювали в них¹⁾.

Літературна творчість Г. Цеглинського.

Тепер уже забулась літературна діяльність Г. Цеглинського, не ставлять уже його драматичних творів, не читають їх, ані не видають. Бо настали нові часи, нові напрямки й вимоги і твори його перейшли до історії. А все таки вони були довший час (аж до війни) замітною появою на овиді нашого письменства, захоплювали видців, будили думку й почування, тому історики літератури не збули їх зневажливою мовчанкою.

Як уже згадав я вище, свої драматичні твори писав і призначував Григорій Григорієвич (бо такий був його літературний псевдонім) безпосередньо для сцени, тому вибирав для них актуальні теми і розвивав у них цікаві проблеми з суспільно-моральної та національно-виховної ділянки. В 1880-их і 1890-их рр. дуже подобалися на сцені його комедії (написав їх найбільше), бо це були легкі твори, забарвлені гумором та сатирою. Найпопулярніші були „Соколики” (сатира на старих парубків, надрукована в 1885. р.) і „Шляхта ходячкова” (1887. р.) — комедія, що в ній висміяв автор пусту амбіцію ходячкових шляхтичів та їх нерозумне гордування селянами. Інші комедії це: 1. „На добродійні цілі” з 1884. р., перший твір Г. Ц-ого, де він висміяв браки світогляду інтелігенції і недостачі належного напрямку в її освіті (не годиться вживати патріотизму за середник, щоб здобути особисті матеріальні користі). 2. коротка 1-актівка „Тато на заручинах”²⁾ (1884. р.) про те, як то міщанин Осип сватається до зубожілих підпанків, але простий кожух його батька викликає погорду й глузування цих підпанків (лісничих) і це зриває проекто-

⁶⁾ Д. Коренець: тамже, стор. 11.

¹⁾ Д. Коренець: Памяти Гр. Цеглинського, стор. 10—11.

²⁾ Ця комедія теж здобула собі широкий розголос, мабуть ізза гарної національно-суспільної тенденції. Гл. статтю д-ра Ярослава Гординського в альманаху „Двадцятьпятьліття Товариства „Учительська Громада“, Львів, 1935, стор. 64.

ване подружжя й рятує міщан від руїни й сорому; 3. коротка комічна сценка „Лихий день” (1886. р.) представляє двох наших селян-виборців, що попали в тенета жидів і хитрощами звільняються з них, голосують на українського кандидата й пошивають своїх напасників у дурні. Ще 2 комедії „Аргонавти” й „Торговля жемчугами” теж цікаві й написані живо й дотепно.

Крім цих 7 комедій написав ще Цеглинський дві поважні драми „Кара совісти” й „Ворожбит”, що їх разом із комедією „Торговля жемчугами” відзначено премією на драматичному конкурсі Крєєвого Виділу¹⁾. Зокрема „Кару совісти” довго виставляли на галицькій сцені, де вона робила велике вражіння, бо автор заторкував у ній психологічні проблеми й спирався на живому побуті нашого селянства. Все таки драми Ц—ого слабші за його комедії.

Гостро оцінює його твори С. Єфремів²⁾, що ставить закиди внутрішній стороні його пес, розвиткові дії та характеристики дієвих осіб, а головню разить його неначе силоміць пришта мораль, що не випливає з самої дії та вчинків осіб песи. Гостро критикував теж комедії Цеглинського Володимир Коцовський³⁾, а з новіших критиків М. Євшан, що закидав авторові недостачу суспільної функції його комедії, виведення типів та індивідуальностей, більшої вдумливости в прояви життя, вкінці брак радикальних реформ та основних ідей. Але і цей гострий критик признає Цеглинському, що він уперве вивів у нас на сцену міщанське життя і справжнього, а не сентиментального селянина, з його душею й бажаннями та болями, і що дає сценічність образків, легку акцію, добрий гумор⁴⁾. Також І. Франко хвалив комедію Цеглинського „Шляхта ходачкова”. Творам Г. Ц—ого признає вартість і С. Чарнецький, добрий знавець та історик українського театру в Галичині, який підносить те, що Г. Ц. виявив себе оригінальним та бистрим спостерігачем життя нашої інтелігенції та вмів схопити з нього найменші характеристичні дрібнички⁵⁾.

¹⁾ В 1911 р. „Видавничка Спілка“ видала другим виданням „Кару совісти”, „Шляхту ходачкову“ та „Соколиків“. М. Рудницький, тамже.

²⁾ Історія українського письменства. Видання III. Київ 1917, стор. 378—379.

³⁾ Проф. Ом. Огоновський, тамже, стор. 904.

⁴⁾ ЛНВ 1912, XI. стор. 338—343.

⁵⁾ Нарис історії українського театру в Галичині. Львів 1934, стор. 100.

Закінчення. Не довго жив Г. Цеглинський як посол у Відні, куди перенісся у 1907. р. Дня 23. жовтня⁶⁾ 1912. р. вмер на серцеву недугу в 59. р. життя, а його тіло, згідно з його заповітом, перевезено до Перемишля і тут відбувся 27. жовтня 1912. р. величавий похорон з участю цілої Перемищини та представників усіх наших центральних установ. Бо це ховали не звичайного собі педагога, чи

Памятник на могилі дир. Гр. Цеглинського на перемиському цвинтарі.

громадянина, а велику й славну людину, що не жалла трудів цілого свого життя для добра й слави свого Народу й рідної культури, а в першу чергу рідної школи й своєї дорогої молоді, що завжди була і є цвітом, надією та прикрасою своєї нації.

⁶⁾ Цю дату смерті подають у своїх статтях дир. Д. Коренець і С. Зарицький. Д-р М. Рудницький на основі „Діла“ з 1912. р. подає дату смерті 24. жовтня 1912 (тамже, стор. 9).

Тому теж на всіх товариських з'їздах матуристів, що вчилися перед війною за директорування Г. Цеглинського, згадують учасники їх Незабутнього Першого Директора своєї гімназії і відвідують його могилу на перемиському цвинтарі, де красується гарний пам'ятник¹⁾.

¹⁾ Вже в 1913. р. писав проф. С. Зарицький: „З тої школи (це зн української гімназії в Перемишлі) за близько 20 літ невомимої Єго праці вийшли не сотки, а тисячі нинішнього молодшого покоління, які **чолом бють перед пам'яттю духового свого батька**“. Тамже, стор. 3. Слова глибокої пошани й любови до п. дир. Ц—го читаємо теж у статті д-ра П. Лисяка в „Новому Часі“ з 7. січня 1937. р., ч. 5., передрукованій у Звідомленні „Кружка Родичів“ при Державній Гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шк. рік 1936/37, стор. 109.

5681/38

Того самого автора появилися в рр. 1936/37 отсі публікації:

Проф. д-р Євген Грицак: Неологізми в сучасній українській літературній мові. 1936. Жовква. Ст. 65.

Євген Грицак: Горацій в українській літературі. Львів. 1937. Ст. 14. 8°.

Д-р Євген Грицак: Перший Альманах перемиських богословів. Перемишль. 1937. Ст. 44. 8°.

Д-р Євген Грицак: Топографічні назви с. Сушиці Рикової у Старосамбірщині. Відбитка з „Літопису Бойківщини” ч. ІХ. Самбір. 1937. Ст. 13. 8°.

Д-р Євген Грицак: Перемиський Ринок. Перемишль. 1937. Ст. 25.

Д-р Євген Грицак: Мова Олександра Духновича. З журналу словянської фільології „Слово”. Р. II. Кн. 3. Львів. 1937. Ст. 10. 8°

23.VI.1938

„Українська Школа“

журнал Т-ва вчителів середніх і вищих шкіл „Учительська Громада“ у Львові. Рік видання XX. Редакція і адміністрація:

Книгарня „Рідної Школи“ Львів, Сикстуська ч. 20,

телефон 287-42.

„Рідна Школа“

ілюстрований часопис для всіх. Видає кооператива „Рідна Школа“. Виходить двічі в місяць. Передплата: річно — 10 зл.;

піврічно — 5.50 зл.; місячно — 1 зл. — Редакція і адміністрація:

Львів, вул. Сикстуська ч. 46. тел. 277-52.

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001015597432